

Szondolat

Szerkeszti: Kemenes Lajos

TARTALOM:

*Szász Zoltán a zsidóságról •
A divatos élet • Hogyan
dolgoztak a „testvérek?” •
Magyar írók sorsa • Anti-
szemita párt negyven év-
vel ezelőtt • Cikkek,
riportok, stb.*

Megjelenik hetenként

*Budapest, 1920. évi
november hó 27.
II. évf. 48. sz.
Előfizetési díj
negyedévre
50 korona*

*Kiadja a
Központi
Sajtó-
vállalat
R. T.*

ÁRA

• 4 •

KOR

TIVOLI MOZGÓ

VI., Nagymező-utca 8.

*Naponta változatos
műsor.*

Előadások naponta 1/25, 1/27 és 1/29 órai kezdettel.

MEGJELENT

AZ „UJ ILLETÉKTÁBLÁZAT“

Dr. Szepesi szerkesztésében. Ügyvédeknek, kereskedőknek és kereskedelmi társaságoknak nélkülözhetetlen.

Kapható: ♦

A KÖZPONTI SAJTÓVÁLLALAT R.-T.

könyvkereskedésében,
Budapest, IV., Duna-utca 6. szám
(Klotild-pal.) és minden
könyvkereskedésben.

MOZIT akar berendezni villany- mészfény- vagy acetilenre?

Kérjen árajánlatot
HATSCHER és **FARKAS**
kinematografiai szaküzlettől
Budapest, IV., Károly-körút 26.

Filmkölcsonzó! TELEFONSZÁM: 142-78.

A VAGYONÁTRUHÁZÁSI ILLETÉKEKRŐL

szóló 1920. évi XXXIV. t.-c. magyarázatokkal ellátva megjelent: Magyar Jogi Szemle Törvénytárának kiadásában. Ügyvédeknek, kereskedőknek, részvénytársaságoknak és állampénztári hivataloknak nélkülözhetetlen.

Ára 44.- korona.

Kapható és megrendelhető:

A KÖZPONTI SAJTÓVÁLLALAT R.-T.

könyvkereskedésében
Budapest, IV., Duna-utca 6. szám
(Klotild-palotában, a Belvárosi kávéház mellett.)

Most jelent meg!!

Egy bécsi magyar embertől:

FORRADALMÁROK EGYMÁS KÖZT

Érdekesítő leleplezések az Ember, a Bécsi Magyar Ujság és Proletár című lapok hasábjából: Gábor Andor, Göndör Ferenc, Pogány József, Rudas László, Kun Béla, Kunfi Zsigmond írásai!

Ára 25 korona.

Kapható és megrendelhető minden könyvkereskedésben és a Központi Sajtóvállalat könyvkereskedésében: IV., Duna-utca 6. szám Klotild-palota, (Belvárosi kávéház mellett.)

A keresztény magarság nagybankja

a

Magyar Nemzeti Gazdasági Bank

ideiglenes helyisége

IV., Gerlóczy-u. 11. I. em.

Elfogad betéteket folyószámlán és takarékpénztári könyvecskére.

RÉSZVÉNYEK ÁRA
DARABONKÉNT **105 kor.**

Hansa cigarettafüvegyel vattával

HANSA CIGARETTAPAPIR

Gyártja:

NOVEMBER JENŐ

Budapest, II., Lövőház-u. 22/a. Telefon: 175-42.

Szándék

Szász Zoltán a zsidóságról

Szász Zoltán legutóbb *Magyarság és zsidóság* címen szabadelőadást tartott a Zeneakadémián.

Elmentünk, hogy meghallgassuk a mester legujabb eszméit, hogy élvezzük «uj» szavait, gyönyörködünk roppant egyéni mondataiban.

Az előadáson kellemesen csalódunk. Szász Zoltán kellemetlenül. Zoltán mester is, mi is, azt hittük, zsufolásig meg lesz tömve zsidókkal a Zeneakadémia terme, előadását harminchatszor meg kell ismételnie, hogy Pest egész zsidósága hallhassa azt a védőbeszédet, melyet a szerelmi tudományok híres csodarábbija tart mellettük. «Csalódní fáj . . .» — verklizi Zerkovitz, a zeneszerző. A Zeneakadémia termében üres széksorok ásitóztak s az elfoglalt székeken Dob-utcai kékharisnyák, legszebb férfikorban levő delnök, huncut bajuszkákkal és libaillattal, lesújtó banktöltelek, szabadnapos árdrágítók üldögéltek. És egyéb «diszlények», — mint Szász Zoltán mondaná.

Aztán a csengő megadta a jelt, mindenki elfoglalta a helyét, s az előadás kezdetét vette. Szász Zoltán a pódiumra lépett és előre megfontolt szándékkal beszélni kezdett a zsidóságról. És melleleg a magyarságról.

Azt fölösleges volt kijelentenie, hogy tárgyilagosan fogja kezelni a kérdést. Ezt előre tudtuk. Hiszen ő mindig objektív volt, tultette magát holmi emberi elfogultságokon. Nagy magasságból, pártatlanul nézte, figyelte az emberi életet. És az is természetes volt, hogy abszolút tudományos szempontból vizsgálta a zsidóság életét, történelmi szerepét. Hiszen ő tudós.

Zoltán mester most is, mint fiziológus remekelt először. Hirül adta, hogy szerinte a zsidóság csak felekezet, — *nem faj*, csupán az emberiségnek egy különös *válfaja*, néhány egyéni sajátsággal, mint pl. a nagy orr és a «*duzzadt, felhasított hurkához hasonló alsó ajak*». A zsidó hallgatók kissé kényelmetlenül érezték magukat, de az udvarias tudós tüstént megbékéltette őket, mondván, hogy ezekre a testi tulajdonságokra büszkének kell lenniük a zsidóknak, hiszen az ő orruk olyan, mint a latinoké volt: szép, klasszikus orr. A sasorr a régebbi kultúra jele, az arisztokrácia tulajdonsága, tehát a zsidók — mint orruk hatalmasan bizonyítja — szellemileg felsőbbrendűek azoknál, akiknek az orra normális térfogatu. Sőt! *XIV. Lajosnak*, a Napkirálynak, *XVI. Lajosnak* és a *Bourbon-ház* legtöbb tagjának nagy orra volt, ami azt bizonyítja, hogy a zsidók a legfelsőbb arisztokráciához tartoznak és — hogy a Bourbon-családba zsidóvér keve-

redett. «Ach», hogy felcsillant a hallgatók szeme! A duzzadt alsó ajkat sem kell szégyelni, — mondta az egyéni humoru mester. Mert aszongya, a *Habsburg*-ház legtöbb tagjának duzzadt, felhasított hurkához hasonló szája van.

A hallgatók minden második percen földig olvadtak a gyönyörtől, mert a mester minden harmadik mondatában azt fuvolázta, hogy a zsidók: arisztokraták. Hogy a zsidóság arisztokrácia, az abból is kitűnik, hogy — bár a vére görög, egyiptomi, germán, turáni vérrrel keveredett, mégis — a legtisztább vérű, tehát arisztokrata. S rögtön ezután az jött, hogy a *magyarság fajiságát senki sem tudja megállapítani*, nincs tiszta magyar ember egy sem, annyira összekeveredett a magyar különböző idegen népekkel. A tisztelt magyaroknak ne méltóztassék Árpáddal henegegni, mert Árpád fiktív személy, legenda-alak, — amint ezt Szász Zoltán tudományos kutatásai közben fölfedezte. Néhány mondattal ezután a tudós előadó leszögezte azt is, hogy tudományos kutatásai során rájött: Árpáddal 30000 magyar vándorolt ide Ázsiából. Ugy látszik Árpád mégis csak hun volt, mert hun élt, hun nem élt, de semmi esetre sem lehetett ébredő magyar, mert zsidó vallásu kazárokhoz hozott be magával, — mint ezt kiváló történettudósunk, Szász Zoltán állítja.

Szent Istvántól kezdve tömérdek idegen nép telepedett le Magyarországon. A bevándoroltak legértékesebb eleme a zsidóság, — mondta szigoruan Szász mester. A zsidóság magyarabb felekezet, mint a katolikus, vagy a lutheránus, — mondta ugyancsak ő. Igaza van. A katolikusok és lutheránusok sohasem beszélnek héberül, nem utálják a sertéshust, nem metélkeznek körül,

tehát nem annyira magyarok mint a zsidók. Vagy például — adta hirül lelkesülten a mester — Pest magyarabb zsidó lakói révén, mint a sváb falvaktól körülvevett Buda. Ebben is igaza van neki. Pest magyarságát a gajdoló beszédmodor, a «Te jó Isten!», «Mit mondjak még magának?», az «unberufen!» és egyéb magyar ékesszólások, a Folie Caprice, orfeumok és a Bimsenstein, Karfunkel és egyéb névre hallgató kereskedők alkotják.

A zsidó «észleány», entellektüell, a nem-zsidók nem azok. Ez a régebbi kultúra, a magasabb fejlődési fok eredménye, — mondta a keresztény és magyar Zoltán mester. Minden zsidóférfi tudós akar lenni. A keresztény kultúra csak 300 éves, a zsidó 3000 éves. A középkorban a keresztényeknek csak a papjaik voltak műveltek, de ezek cölibátusban éltek, tehát nem szaporíthatták a «tudományos faj»-t, mint a zsidók. Tudósunk azt állítja, hogy a tudományt csak apától lehet átvenni, a nagybácsiktól nem.

Dacára annak, hogy a zsidóság «tudományos faj», 19 század alatt csak ritkán adott a világnak zseniket. Erre is megfelel a «Mindentudó kis lexikon», — írta Szász Z. Azt mondja: a zsidók a XVIII. századig azért nem szerencsételték a világot zsenikkel, mert addig csak vallásos dolgokkal foglalkoztak, s «bojkottálták a kulturát». (Ez már beszéd! Ha az analfabéta harangozót megkérdezem, miért nem tud írni-olvasni, ezek után bizonyosan azt fogja felelni: én csak vallásos dolgokkal foglalkozom, harangozok, kitakarítom a templomot, — én bojkottálom a kulturát.) Node azért termeltek a zsidók lángészt is. A XVII. század adta *Spinoza* Baruchot, a XVIII. század (a francia forradalom) óta pedig egész raja ön-

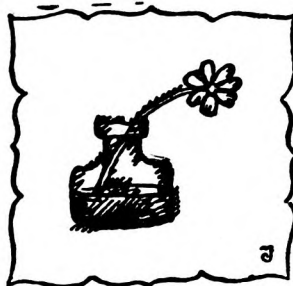
tötte el Európát a zsidó zseniknek. S tüstént felsorol Zoltán mester egy tucat másod-, hatod-, huszonnyolcadrangú zsidó tehetséget. Közöttük csupán két igazi zseni akad: Spinoza és Heine Henrik. (Aki azonban szerinte is elfordultak a zsidóságtól.) Hogy minél több zsidó lángészt ragyogtasson föl, megemlíti, hogy Anatole France is valószínű zsidó, mert családneve *Thibaut* és az zsidó név. Zsidó lángész ezeken kívül Sarah Bernhard, Steinhach tanár és minden második zsidó, — Seiffensteiner Salamont kifejejtette a pompás memoriájú Szász Z.

Milyen tudós, milyen objektív a mi Zoltán mesterünk! Nem tudja, vagy nem akarja zsidó hallgatói előtt tudni, hogy a tudománynak, irodalomnak, művészetnek világító tornyai, egész európai műveltségünk megalkotói keresztény zsenik voltak. Ellenben olyasmiket «tud», hogy «a kereszténység a zsidóság terméke», «Jézus minden lehelete zsidó», «a Biblia közepes értékű könyvek halmaza», (Nordau), «a feszület-kultusz: bálványimádás» stb., stb. S a zsidókérdés megoldását abban látja, hogy a keresztényeknek iparkodniok kell utólni a zsidó kulturát (!), a keresztények olvadjanak bele a zsidóságba. Magyarországnak gyalázata, hogy a zsidóktól meg akarja most vonni a polgári egyenjogúságot, s a jövő század legnagyobb élménye az lesz, ha a körülbelül tízmilliónyi — ma még ghettókban élő — zsidóság előrobog Európa színterére az ő — kulturájával!

Vajjon igazán hiszi-e ezt Szász Zoltán?

A divatos élet

Soha annyit nem irtak-beszéltek a halálról, mint ebben a husz-har-

menc évben, mely a háborút megelőzte. Voltak korok melyekben mélyebben foglalkoztak a halállal, in specie aeternitatis.

Az indus köldökszemlélők, vagy az ó-görög pesszimizták a lángoló kék ég diszletében látták őt és később a középkor gyötörte magát vele, a ködben bolygó kísértettel, a zörgő csontvázal. Mi azonban mind a két koron túltettünk és a halál divatját teremtettük meg. Végzetesen és ellenállhatatlanul érdeklődtünk a halál iránt. Igaz, hogy ez az érdeklődésünk felszínes és kacér volt, — mint minden divat, — de a levegőben volt és vérünk ké vált. Komolyan nem számoltunk vele, nem készültünk el rá, azzal intéztük el a halált, hogy állandóan emlegettük. Művészeink oltárt emeltek neki. Halál-versek, halál-drámák, halálképek, halál-szobrok, amerre néztünk. Csiklandozott bennünket ez a divat, minthogy távolnak gondoltuk a halált, kellemesen izgatott, minthogy igazán nem hittünk benne s a vilamos érzékek új mámorra, a jólakott gyomor emésztőporra áhítottak. A művészekről a divat átsiklott a polgári életbe is. Minden betegséget bizonyos varázskör vett körül. Tízévenként új és új «irodalmi» betegségek jöttek forgalomba. Eleinte tüdővész uralkodott, a bársonyhabátos bohémek, divatáruléányok, kávéházi inségesek regényes betegsége, amit hamarosan felváltott a migrén és az idegbaj. Nem élt valamire való ember, — nem

Szundolat

művész, hanem polgár — akinek meg ne lett volna — tényleg, vagy csak képzeletben — a maga kis kényszerképzete. Minden kölesöny-könyvtárban árulták jutányos áron. Ez már bizonyos becsvágyról és elhívottságról tanuskodott. Senkisémet vetett számat azzal, hogy ezek a betegségek a valóságban egyáltalán nem költőiek, de fájdalmas csapások és hiányok, melyek a tehetséget inkább huzzák, mint röpitik. Olyan fényt teremtettek körük, hogy a megtévedt képzelet előtt a lángelme kísérő jelenségeinek tűnt föl, s a művészet és tudomány ujdonsültjei valami tragikómikus öncsalás folytán, hibás következtetéssel, ezeket a fontos járulékokat akarták megszerezni, mielőtt porondra léptek, csak aztán mertek alkotni. Egészségi bizonyítvány? Nem, ők előbb «betegségi bizonyítvány-»t állítottak ki. Csak a sápadt nő volt érdekes. Az emberek sápasztó-kurákat végeztek és versenyeztek egymással a sovány-ságban és szűkmellűségben. Enni nem igen illett, a jó étvágy pedig a tulajdonosára határozott szégyent hozott. Valaha — talán már most is — hihetetlennek tetszik majd ez, de igazság, hogy a közelmúltban mindennek több varázsa volt, mint az egészségnek, melyet az élet állati buta működésének tartottak és látatlanban elítélték azt, kinek szervei nem rakoncátlanok. Az egészség nem az alkotó élet volt, csak a «buta egészség». Mindennek abban lehet magyarázata, hogy ez a kor duzzadt és puffadt az egészségtől, az élet áldott fölöslegétől, távol járt azoktól a mezőktől, ahol a végzet és tragikum lakozik. Az élet egykori nábobjai, kriptákban tivornyáztak. Annyi életkincsük volt, hogy nem tudtak vele mit csinálni. Anélkül, hogy ezt a minden életet lezáró

finálét, a természetnek ezt a rengeteg igazságtalanságát, az emberi tragikumot megértették, megfejtették, vagy csak közelebb hozták volna, belemerültek egy szenvedő kultuszba, mely a foglalkoztatás állandósága folytán kissé elzsongította fáradt, ki nem elégített idegeiket, ismerni vágyó agyukat és a betegséget kacérsággá, a halált léha divattá tette.

Emlékezünk azokra a jellegzetes estélyekre, melyeket az élet nevében ültek, de alapjában a halálnak voltak szentelve. A szalónban, ahol összejöttek fojtott és titkos izgalmak kóvályogtak, s a társaság, mely csip-csup dolgokról csevegett, úgy festett, mint spiritiszta gyülekezet. A falon Beethoven halotti maszkja lógott. Nem annyira a zenei lángelmének szóló hódolatul, inkább a saját izgatásukra. Bámulták a hideg vonásokon a halál elpihent tusáját, a kin megfagyott görcsét. Távol a kispolcon egy koponya. Valaki — nagyon kacérul — huszársipkát tett rá, legényes és tréfás hangsulllyal, fogai közé egyiptomi cigarettát bigyesztett. A falakon baljós képek ingerelték képzeletüket. Lassanként rejtélyes és megmagyarázhatatlan lelki élményekről kezdtek beszélni. Az idegorvos vitte a szót. De mindenkinek volt valami mondanivalója. Ejjélfelkor aztán bejött a ház urnője, csillagos, fekete pongyolában, nesztelenül és sokat jelentően zongorához ült és vajszinü, vékony kezeit, ideges, hosszú ujjait elpihentette a billentyükön. Mit játsszon? Grieg «Aase halála»-t követelte a társaság egyértelműen. Az egyik széplélek — a sok közül — odarohant a vilamos kallantyuhoz és a többiek hallgató helyeslése mellett elkattintotta, a szobára borzongó félhomály borult, csak a gázkályha parázsos vörössége világította meg az alakot.

Sundolat

kat, az ingmelleket és szmokingokat, a lekonyuló fejeket és hideg-
lelős szájakat, szoborszerűen. Már
beszél a zongora. Hallani lehetett
az első acélos ütemeket, melyek a
vér futását utánozzák keményen és
határozottan, aztán a haldokló vér
sápadni és lohadni kezdett, az ütő-
erek kihagytak, tétován kalimpál-
tak, míg végre a halál — pianisz-
szimó — megállította az ereket és
a zenét s a szépség a vér ellobbanó
ájulatában megnyugodott és kies-
dült. A szalón fakirjai meredten
néztek a semmibe. Mélyen tüdejükre
szívták az ópiumos füstöt. Kezüik
ernyedten lógott — igen dekora-
tívan — a székek karfáján. Így
mulattak az emberek 1890-től 1914-ig.

Mennyire a mult képe ez. Ugy
érezzük, hogy egy történeti könyv-
ben látjuk, — régi metszet 1914-ből
— már meg se tudjuk érteni. Most
nem így mulatunk és a jövőben is
bizonyára más lesz a mulatság. A
háboruban közöttünk járt a halál.
Az arca nyílt volt. Sisakrostélyát
felvetette és farkasszem nézett
velünk. Szinte kézzelfoghatóvá vált
az emberi élet misztikuma. Soha
olyan keveset nem beszéltünk róla,
mint ezekben az időkben. Elvesz-
tette a varázsát. Ezek és ezek
haláláról olvastunk naponta, a tényleg
pedig higgadt szomorúsággal vettük
tudomásul. De hallgattuk, mint a
szanatóriumokban, ahol sok halál
esik. A súlyos betegek — önvéde-
lemből — kiküszöbölik a halál gon-
dolatát. Azt be kell vallanunk, hogy
maga a halálról való fogalmunk is
megváltozott, immár nem sejtelmek,
nem messziről eljövendő ismeret-
len betegségek és idegválságok
alakjában jelentkeznek, de minden-
napian. Semmi stilizáltság. Valaha
az őseink láthatta így. A biz-
tonságérzet hiánya gyógyított meg
bennünket a halál divatjából. Akik

visszatérnek az arcvonalaról, azok
csak az életről álmodoznak. Egyet-
lenegy történetük sincs a halálról.
Az irodalom pedig, mely békeidőben
feketét tetézték feketére, valószínűleg
az élet piros színeit kotorja elő.
Gyülöljük újra a halált és megvet-
jük a betegséget. Az életet akarjuk
s a napot, újra a napot. Mert a ka-
tonák sohasem felejtik majd el, hogy
mit jelent a findzsába ömlő sárga tea
és az eper és a tejszínhab és a
kályha és a nyugalmas ujságolvasás
és a gyermek és az otthon és nyári
fürdőzés és a zuzmarás téli este,
amikor a korcsolyák csörömpölnek
és a zongoraszó és az egész sok-
színű, drága egyetlen élet. Ők szab-
ják majd meg tapasztalás által el-
mélyült ítéletükkel, mit tartunk ér-
tékesnek és mit vessünk el. Semmi
kétség, hogy az egészség, a hus, a
piros arcszín a közeljövőben újra
becsülethez jut s a írók és a mű-
vészek az élet szolgálatába szegőd-
nek. Nem keressük többé a láng-
elmék homlokán a lombrosi dudo-
rokat. Egészséges lángelmékben hi-
szünk. Szalonjainkban felcsavarjuk a
villanyt. Divat lesz vidámnak, egész-
ségesnek, egyszerűnek, becsületes-
nek, nagynak lenni, divat lesz újra
élni. A halál pedig, az élet megol-
datlan kérdése, újra belekerül a labo-
ratóriumba, elszigetelten, mint egy
pestisbaktérium. Kevesebbet írunk,
beszélnek talán róla, de többet dol-
goznak ellene, írók, tudósok, politiku-
sok és bölcselők, akik eddig csak
fűszerként keverték italukba keserű
ízét. A halál divatját az élet divatja
váltja fel.

Hogyan dolgoztak a „testvérek?”

Papirhiány van, ezer mondani-valónk van s mégis rászántuk magunkat, hogy rövidítés nélkül hozzuk a *Martinovics-páholy* titkári jelentését. Be kell mutatni, hogyan dolgoztak ezek a «kőművesek», ezek a *Szende Pálok*, *Biró Lajosok*, (azóta *Laurance*-nek hívják s a Magyar

Színház helyett *Bárdos Artur* adatja darabjait), *Diener-Dénes József*ek, *Jászi Oszkár*ok és társaik, az új magyar «emigránsok». Kétségtelen, hogy kissé későn szabadultunk meg tőlük.

A *Martinovics-páholy*. Titkári jelentés a Budapest keletén dolgozó *Martinovics-páholy* 1914. évi működéséről.

Múlt évi beszámolómat annak beismerésével kezdtem, hogy a magyar radikalizmust súlyos vereség érte. Évtizedes küzdelme az ország demokratizálódása érdekében ért méltatlan véget *Tisza választójogi törvényének szentesítésével* s a vesztés csata súlyos következményeivel: az egyesületi jog megszorítása, az esküdtszéki intézmény lerontása és a sajtó megbénításával. Ennél a beismerésnél tartottunk 1914. január 1-én s körünkből akkor erőteljesen hangzott fel a revízió követelése, hogy mélyére nézzünk annak, mi volt vereségünk oka, mi magunké és az antidemokratikus erők fel nem ismerése-e, vagy intézményeink kiépítetlen volta. Új intézmények alkotására s a régiékre újraszervezésére vetettük magunkat. Ugy indultunk el 1914. év elején, hogy sok, sőt minden munkánkat újakezdjük. Új főmesterünk biztatásával kezdjük:

«A depresszió elmúlt, — azt hiszem, máris benne vagyunk a forradalomban. A radikalizmus veresége konjunkturalis vereség volt».

Ez a megállapítás igazsággá lett akkor, mikor az év tavaszán megalakult az országos radikális párt s mikor annak felszabadító programjára megdöbbenően mély és őszinte visszhang érkezett mindentűn. Hatalmas szuggesztív erő volt ebben a fogadtatásban, mely új életre galvanizálta a kishitűségbe esett radikális energiákat s hallatlan erőfeszítéseket váltott ki a máról-holnapra tömörre vált sorokból. Mi innen a *Martinovics-páholyból* úgy néztük ezt az izmos szervezkedést, mint új formába transzponálását az *általunk sok éven át táplált és élesztgetett felvilágosító munkának*. Ugy láttuk, hogy a tanításnak, a politikai nevelésnek eddig soha nem remélt új és korlátatlan lehetőségei nyíltak meg egyszerre. Nagy és jogos várakozással kezdtük hinni, hogy ami eddigi szervezeteinkkel csak kisebb körben sikerült, most majd e szentély falain *messzi tuleső propagandával a legteljesebb nyilvánosság mellett f. g. sikerülni: az ország sorsát eldöntő problémákat*, a politikai jogok egyenlősítését, a nemzetiségek kibékítését s a földéhség megszüntetését a közvélemény horizontjára függeszteni. Máris láttuk, mint alakul ki egy, a kérdéseket világossabban feltevő és egyenes feleleteket kikényszerítő politikai psziche.

A lelkek megújulását új közéleti energiák megszületését vártuk mi itt Magyarországon, mikor egy a mi körünkből nem egyszer aggódva szemlélt nemzetiségi propagandából megszületett király gyilkosság kigyujtotta Európának az ágyuk lafettájára épült békepalotáját. Háromszor huszonnégy óra kellett csak hozzá, hogy mindannak ellenkezője legyen igaz, aminek ez az ország a saját élete feltésének deliriuma előtt helyeselt. A politikai jogok demokratizálása kicsinyes játék lett egyszerre a halál demokráciája előtt, a nemzetiségek kibékítésének gondolata post festa jött a nemzetiségi egyetértés akasztófája alá s a paraszt földéhsége egyszerre elmúlt a muszka betöréstől való félelem fogvacogtató lázában. *A világháború tüzvésze egyszerre fölégetett itt minden européer gondolatvetést s a legprimitívebb ösztönök törtek ki a nagy magyar ugarból*. A reakció gondolatmenete és politikai cselekvései évtizedekre visszamenőleg igazoltaknak látszottak egyszerre és pedig a kormánypárti reakcióé csakugy mint az ellenzékié. *A katonai követelések vakon teljesítése csakugy, mint a vezényszó követelése. A megújuló nacionalizmus önmagasztalásában egy mukkanás, egy szemrehányó szó nélkül történt meg az egymást keshegyig gyűlölő osztályok egygyéolvadása s a tizenöt hónappal előbb polgárvérre meredt gépfegyverekre három egymással kü-*

Szólalat

lön-külön vagy felváltva harcban álló osztály ugyanolyan szívárványszínű szalagjai kerültek. Ebből az örületes pusztulásból a magyar radikalizmus alig menthette ki a saját gyanakvó hitét, amit csuffá tett az a közhitté vált tudományos megállapítás, mely a töke kényszerű nemzetközi szolidaritását hatalmasabbnak tartotta a merőben hatalmi celok szolgálatánál s a nemzetközi munkástelevítéséget elevenebb energiának hirdette a leghevesebb nacionalista fantazmagóriáknál.

Ha egy évvel ezelőtt a már akkor is megkésített revízió jelszavával próbáltunk új utakat keresni, ma a világháború sztrófa világlásai közben még inkább rákényszerülünk új övények kereséséhez. Nagy tanulmányok gránátjai hullanak most elénk és bár érezzük, hogy a lövészárkok teremtette nemzeti szolidaritás a legféltelenebb propagandának és a legláztóbb igazságoknak a vetését is megkönyvítheti a háború után, mégis aggódva lesünk a messzi békekötés kárpitjai mögé, mert tartunk tőle, hogy a pártabszolútizmusnak már a háború után szépen begubozó hernyója a háború után mint glóriás lepke jön ki a burkából, még ha a mi monarchiánk győz is. Ha pedig nem győz, akkor még inkább jaj a kétszer legyőzötteknek?!!

Testvéreim! Ezeknek a belső közéleti és világeseményeknek a keretébe kell belehelyeznünk a mi páholyunk mult évi beszámolóját, mert a céljainkat is úgy tüztük ki mindenkor, hogy körzónk íve és vonalzóink iránya a nagy összefüggéseket érintette és kötötte össze. Mi a tanítás békés eszközeivel az agyvelők forradalmasításán dolgoztunk mindig, s most e korszak lezárultakor, amikor ismeretlen celok érdekében újra sürűn hull a forró magyar vér, mikor nem lehet kétség többé aziránt — és ezt ennek a háborúnak a tanúságai már most is kisikoltják — hogy mi lett volna jobb, hogy ha a világháború kitörése itt egy kiépített demokráciát talál, mint ahogy nem talált: tegyük mérlegre amit eddig tettünk és terveztünk és elmélkedjünk afölött, hogy a háború után is megmaradhatalunk-e a békés evolúciónál?

Páholyunk az elmúlt évben első munká-

ját január hó ...-én tartotta. E munkán Kutasi Elemér titkár tv. . . terjesztette elő a páholy 1913. évi jelentését.

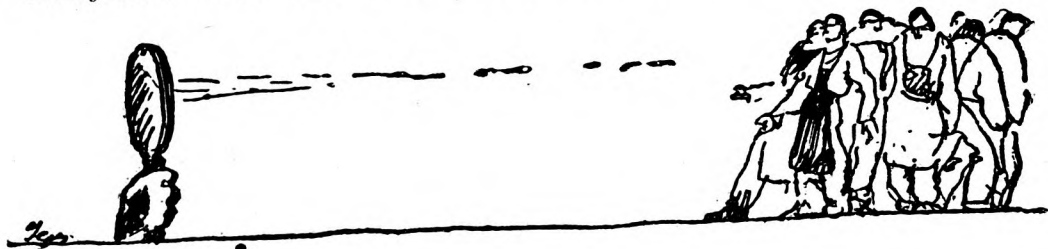
Tisztújító munkánkat 1914 január hó ...-én tartottuk meg. Főmesterré *Biró Lajos tv. . .-t választottuk meg.*

Talán nem véletlen, — így aposztrofálta új főmesterünket a belépő *Baracs Károly tv. . .*, hogy a páholy a tudós után a gyakorlati ember s a gyakorlati ember után a művész felé fordul. Ezekben az időkben valóban nagy szüksége van páholyunknak a művész lendületére.

Az ujonnan megválasztott tisztikart január hó 23 án tartott munkánkon iktattuk be. *Biró Lajos* főmester tv. . . székfoglalójában optimista hitének adott kifejezést. A depresszió szomorú napjai után biztatónak találja kilátásunkat. Hiszi, hogy Magyarország esztendőnk alatt hozza be azt, amit elmulasztott. A lelépő *Baracs Károly* főmestert, aki vereséges napokban érzésben és elvekben még jobban összekovácsolt testvéri csoportot adott át az új főmesternek, *Szende Pál tv. . .* üdvözölte meleg szavakkal.

Ezen a munkán adott *Jászi Oszkár tv. . .* kifejezést aggodalmának afölött, vajjon a magyar szabadkőművesség, mely a vidéken cselédsorba került, be tudja-e tölteni földadatát, mikor köönnyösen nézi progresszív intézmények szűkölködését akkor, amikor évente 650,000 koronát jótékony célokra ad ki. A rutén porre célzott főleg, amelynek során több száz nyomorult parasztot vetettek börtönre védelem nélkül. *Jászi Oszkár tv. . .-nek* ebből a felszólalásából eredt azután az a profán akció és gyűjtés, melynek eredménye volt az, hogy az Országos Reform Klub *Rónai Zoltán* és *Redei József* testvéreinket védőkül küldte ki.

Február 27-én tartott munkánkon *Pogány József tv. . .* tartott termékeny vitát indító előadást a *Választójogi Liga* új feladatairól. Fejtegetéseiben abból indult ki, hogy a Tisza-féle választójogi törvény új helyzetet teremtett. Új helyzetet pedig azért, mert újra a választójog hirdetése lett a gyakorlati politika. A Választójogi Ligának az ellenzéki pártok új elhelyezkedésének har-

Szombolat

cában ismét vállalnia kell a régi feladatokat: A diplomácia munkáját a különböző ellenzéki pártok között és a polgárság megszervezését a választójog szempontjából. A szabadkőművességnek pedig kötelességévé kell tennük, hogy az elkövetkező választási kampány választójogi kampány legyen.

Az előadást ezután vitára tűztük ki.

Ugyanezen a munkánkon mutatta be *Basch Imre* tv. .ünk a *Reform* páholyban előterjesztett indítványát a munkanélküliség elleni állami, társadalmi és községi akcióra vonatkozólag. Indítványával később külön munkán foglalkoztunk, de foglalkozott vele a radikális főmesterek értekezlete is.

Március hó 6. munkánkon fejezte be Pogány József tv. .ünk a *Liga új feladatairól* megkezdett előadását. Ebben az előadásban tett részletes indítványt az agitációs lehetőségek kihasználásáról, a *Liga* újjászervezéséről, a vidéki hálózat kiépítéséről és a tanítószeg megnyeréséről.

Az előadást követő felszólalások nem voltak vitatkozó természetűek, mert szinte teljes harmóniában voltak az előadás gondolatmenetével. Felszólalók: *Diner-Dénes József*, *Szende Pál* testvéreink voltak.

Március hó 13-án tartott munkán a *Világ* ügyével foglalkozott páholyunk. *Baracs Károly* tv. .ünk fejtegetései után páholyunk is elérkezettnek látta az időt, hogy a *Világ*ot most már anyagilag is támogassa.

Ugyanezen a munkán folytatólagosan tárgyaltuk *Pogány József* tv. .ünk indítványait és élénk vita indult meg *Székely Imre* tv. .ünk felszólalása fölött, aki nyílt megmondását óhajtotta annak, hogy nincs olyan párt, mely a támogatásra érdemes volna s hogy azt kell besegíteni a parlamentbe aki vérbeli emberünk. Ilyen akcióval lépünk a szövetség elé.

Ehhez a vitaanyaghoz a *Liga* ügyévé, kapcsolatban újra hozzászóltak *Szende Pál*, *Biró Lajos*, *Halasi Béla*, *Vágó József*, *Lengyel Géza*, *Rédei József* és *Diner-Dénes József* testvéreink s a páholy azzal az elhatározással zárta le az értékes eszmecserét, hogy *Pogány* tv. .ünk indítványai megvalósítását kezébe veszi.

Ugyane munkánkon foglalkoztunk részletesebben *Basch Imre* tv. .ünk indítványával a munkanélküliség kérdésében, mely oda irányult, hogy a szabadkőművesség egyeteme exponálja magát a mellett a munkanélküliségi biztosítási mód mellett, amely a mi viszonyaink között relative a legsikeresebb és legkönnyebben keresztülvihető, vagyis a genti rendszer mellett *Basch* tv. .ünk előadását is vita követte, melybeu *Diner-Dénes József*, *Marschan Géza*, *Pogány József* és *Köhlmi*

Béla tv. .ünk vettek részt. Az indítványban foglaltakat a páholy magáévá tette.

Március hó 20-án tartott munkánk tárgya a ruténpör volt, amelyet az Országos Reform Klub által kiküldött testvéreink: *Rédei József* és *Rónai Zoltán* előadásából ismertünk meg. *Rédei* tv. .ünk ismertette a skizmatikus mozgalom történetét, mely a rutének mélységes vallási konzervativizmusából fakadt. Ez a pör felségsértő és hazárdvási pör volt. Hivatalos beállítás szerint a tulajdonképeni, láthatatlan vádlott Ország volt, amely azóta fegyverrel folytatja a pörösködést. A galíciai események látszatra kétségbe vonatták ennek a rutén akciónak a jogosságát. Semmi kétségünk, hogy a háboru kitörése után ott lejátszódtott események igaz megismerése meg fogja mutatni, hogy testvéreink ottani működése mennyi joggal támadta a magyar ochranát. *Rónai* tv. .ünk a ruténpör szociális tanulságait fejtette ki. Kimutatta, hogy mily sok köze van a progressziónak ehhez a par excellence vallásos mozgalomhoz, hisz a hitéletnek olyan feltételeiről volt benne szó, amely elemi követelménye minden gondolat szabadságnak. Ez a per azt a tanulságot kínálta, hogy a vallás nem quantité négligehető, mert elképzelhetetlen fizikai szenvedések türésére indította ezeket az embereket primitív vallásosságuk ereje. Egy vallási formában jelentkező szociális és primitív nemzetiségi mozgalomról volt itt szó, mely hogy ilyen alakot vett fel, csak ennek a vidéknek a kulturális elszigeteltségével magyarázható. Most, a ruténirtás szörnyű napjai után szomorú elégtételül szolgálhat nekünk *Rónai* tv. .ünk akkori megállapítása, mikor arra a kérdésre, hogy van-e orosz veszedelem, azzal felelt, hogy orosz veszedelem igenis van, de ezt a magyar veszedelem idézi elő: a pap, a bíró, az iskola, a templom, a csendőr és az agrárreformtól irtó kincstár.

Április hó 3-án tartott munkánkon *Ember Jenő* tv. .ünk referált a tanítószeg körében lefolyt sikeres harcáról, melynek eredménye volt, hogy a budapesti hivatalos tanítótestület röviddel előbb még klerikális és konzervatív hajlandósága zöme a miniszteri leirat félretolásával határozottan állást foglalt a vallás oktatás kiküszöbölése, az államosítás és a természettudományok intenzívebb tanítása mellett.

Április hó 25-én tartott nagygyűlésen páholyunkat *Biró Lajos* főm. .ünk képviselte.

A háboru kitörése előtt *április hó 17-én* volt utolsó munkánk. Nyári szünetünket a bekövetkezett kényszerű szünet meghosszab-

bitotta. De már szeptember hó 25-én, mikor a láz bágyadtsága lepte el az ország minden kulturintezményét s amikor a magyar szabadkőművesség csak úgy tudott beléhelyezkedni a nagy események szolgálatába, hogy központi páholyházában hadikórházat rendezett be, mint az itthonmaradt lelkiismerete, szólalt meg Rónai Zoltán tv. előadásában egy egészségesebb és racionalisabb segítőakciónk követelése.

Ritkult sorok voltak már ekkorra a mi soraink is. Testvéreink közül sokan vonultak be s bár egyeseket időközben felmentettek vagy szerencsájuk kevésbé veszélyes helyekre állított, még mindig tekintélyes csapat maradt közülök a harctéren. Hadbavonult testvéreink ezek voltak: Bányai Elemér, Brenner József, Conrád Gyula, Conrád Ottó, Herzog Ede, Kákossy Odón, Kutasi Elemér, Lengyel Géza, Marschan Géza, Péterfi Tibor, Pogány József, Reinitz Béla, Sacher Róbert, Szende Pál, Rédei József, Szöllösi Jenő, Varró István.

Szeptember hó 25-iki munkánkra tüztük ki Rónai Zoltán tv. előadását, mely arról szólt, hogy miképpen kellene irányítani a háborus segélyakciókat. Kifejtette Rónai tv., hogy a háborus gazdasági válság okozta bajokkal karitatív nem lehet megküzdeni. Kifejtette, hogyan fokozta a válságot maga az állam is október takarékoságával és hogy milyen különböző hatásai vannak a válságnak az egyes osztályokra. Az agráriusok nyernek, a városi lakosság veszít. A krízis központi problémája a munkanélküliség, mely a hadiszolgáltatásokkal össze nem függő iparágakban óriási nagy. Kimutatja, hogy a szanalásra milyen eszközökkel teremthető elő a szükséges pénz s hogy milyen eszközök állanak az állam rendelkezésére abban a tekintetben, hogy a termelés és fogyasztás a normális élet kereteibe zökkenjen vissza. Vegye a szabadkőművesség a kezébe a háborus szociálpolitika megreformálását és ilyen közvélemény kialakítását egy hadi permanens bizottság megalakítása útján, mely befolyásolná a különböző hadi és segítő bizottságokat. Mélyen sajnáljuk, hogy Rónai tv. gyakorlati értékű javaslatainak keresztülvitelét személyi és technikai nehézségek megghiúsították.

November 27-én tartott munkánkon foglalkoztunk több jónévű testvér, köztük Agoston Péter, Baracs Károly, Jászi Oszkár testvérek indítványával, mely azt célozta, hogy a Nagypáholyának évről-évre százezer koronányi összeg álljon rendelkezésére, melynek segítségével életrealóbb kezdeményezéseket végezhesen szabadkőművesi, progresszív célok érdekében. A páholy az indit-

vánnyal s az indítvány sorsához fűzött Világ ügyével még egy munkáján foglalkozott s december hó 4-én tartott munkáján azt a határozatot hozta, hogy a rendelkezési alapot szükségesnek tartja s annak ráeső részét 1915-től kezdve a Nagypáholyának felajánlja.

December hó 18-án tartott munkánkon kiküldtük a kincstárt és igazgatást ellenőrző bizottságokat.

A páholy e felsorolt munkáin kívül igyekeztünk rokongondolkodásu testvérpáholyokkal szorosabbra fűzni a testvéri kapcsolatot. Ennek egyik dokumentuma volt: Dózsa György emlékére május 22-én a Comenius, az Archimedes és a Petőfi □-okkal közösen rendezett munkánk, amelyen páholyunk részéről Biró Lajos főm. tv.-ünk tartott előadást.

Bár a véres események s nyomukba a közszabadságok korlátozása teljesen elvágta a békés propaganda lehetőségeit és némaságra vagy óvatos kritikára kényszerítette tollainkat, mégis ennek ellenére is jólesik konstatálni, hogy testvéreink szabadkőművesi munkájának ezuttal is csekélyebb része ez, amelyet szentélyünk falain belül végbevittek. Az ő munkásságuk a profán élet progresszív szerveiben folyt le a háboru alatt sem szűnő intenzitással a Társadalomtudományi Társaságban, a Szabadiskolában, a Galilei Körben, a Reform Klubban, az ügyvédek, tanítók, tisztviselők progresszív mozgalmában, a progresszív irányu hírlapírás és felvilágosító tudományos irodalom terén, de főként a Polgári Radikális párt hatalmas arányu szervezésében és agitációjában.

1914. év elején a Martinovics páholyának 75 tagja volt s ennyi maradt az év végéig is. Díjmelésben részesült évközben 4 tanonc és 9 legény testvéreink s így a Martinovics páholy összetétele:

.....mester, ...legény, ...tanonc.
Összesen: tv. . . .

Midőn ezzel befejeztük páholyunk 1914. évi életéről szóló beszámolómat, fájó érzés fog el bennünket e torzónak maradt esztendő áttekintésénél. Ha nem kellene folytonosan készenlétben állanunk, hogy a kulturértékek megmaradó épületeit a terjedő tűzvész lángjaiból kimentjük, volna időnk sajnálni ezt a mi munkánk számára visszahozhatatlanul elvesztett időt. *Mi egy láncban állók a kultura világtestvériségét akarjuk szolgálni, bár van a városban pusztaság és kapu, pusztaság miatt lepomol. Mi nem fogunk a gyűlölködve harcoló sovíniszták tüze mellé somfordálni melegedni s a főpap szolgáltnak emelt fővel fogjuk odavágni, hogy mi a názáreti-*

vel tartunk. Most, számadások ez órájában minden részvétünk és szeretetünk azoké a testvéreinké legyen, akik mind e kinokat testükkal is átszenvedik.

Kőhalmi Béla,
h. titkár.

A példány eredeti, Kőhalmi ur aláírásához sem fér kétség, igazolja vele: milyen távol állottak a tv. . . -ek a politikától.

Magyar írók sorsa

Nincs szomorubb sors, mint a magyar íróé. Aranydolga soha sem

volt, ő béke idején is hallomás alapján irt magyar Kanaánról; valósággal pillanatig se volt része benne. Tengődött, mint ősz-

szel a harangvirág, mégis baráti kölcsönök, csipp-csupp adósságok segítségével megélt a kevésből, amit a tollával összekapart. Pedig akkoriban mennyiforrásból bugyogott a keresete; azóta mind elapadt. Az ujságok napnap után ontották a tárcákat, a karácsonyi és husvétii mellékletek a szorgalmas író számára valóságos kapitálist jelentettek, no és ott volt a sok fölolvadás és matiné az ország különböző részeiben . . . azóta nemcsak matinék és fölolvadások nincsenek, de az ország különböző részei sincsenek.

Ha megkérdezzük, hogy miből él a magyar író ma, arra csak egy feleletet kaphatunk: a könyveiből. A felelet még semmit nem árul el, de ha arra is kíváncsiak találnánk lenni, hogy egyetlen kereseti lehetőségéből miképen él, akkor kőszívü

ember legyen, aki végighallgatja megindulás nélkül.

Régóta mondják, hogy művészet a kultúra virága, de éppen napjainkban derül ki, hogy mennyire igaz a régi szólás. Valóban. Egy kert a hirtelen jött nyári zivatar után hű képét mutatja a szomorú állapotnak, amelybe Magyarország hullott. A villám megpörkölte a fa oldalát, fölszakította és kitárta a szintelen hust, a vastag ág halomban hever, gallyak röpködnek szerte és szomorúan libegnek a levelek ezrei, míg a fű lucskosan tapad a földre, mintha bivalycsorda gázolt volna rajta s a kerítés megtépve, beszakítva, a lécek magukra hagyottan meredeznek az ég felé, mint szomorú felkiáltó jelek; a patak kilépett medréből és utolsó, vészes zuhatagként borított maga alá mindent, ami megful levegőnek híján. Mégis: vihar után az ég felölti szivárvány-övét és a sárga napsugárban már nem vigasztalan a látvány. A fatörzs hasadásait beforrasztja az idő: a gallyak, a levelek ezrével pusztultak ugyan, de maradt még bőségesen; a fűszál pedig, amely oly siralmasan borult a földre, mint a sírjába szálló halott ime fölemeli fejét, üde zöldben ragyog, feje tetején kristálycsöppből való sapkát visel és arra kell gondolni, hogy a dulás szinte hasznára volt. Hanem a virágágyak tájáról fordítsuk el a szemünk. A jázmin derékban kettétörve és belefutva az alvadt csalódására hasonló törésbe. A narcisz szirmahullottan didereg a napfényben, a rózsza szétterült a kavicsos uton, mint egy durva ember herbáriumában, a lilium fehér gyökerei kifordult a talajból és a szegfüágy kusza, mint a gaz.

Csupán igénytelen, kis célozgatás az. Nem akar közállapotainkra való utalás lenni, a hasonlatsorban kizárólag a végső tagra esik hangsúly. Igen, az irodalom a magyar kultúra

Szondolat

virágos kertje és az a virágos kert olyan sivár képet mutat, mintha nem következne és nem is következhetne Föltámadás.

Nem is jó a kép. Ha nem lenne triviális, szinte azt kellene mondani, hogy: vissza az egész! Nem a kert elpusztult virága a magyar irodalom, hanem a dudva, az utszéli gyom, amit sárral fecskendez az autó és amit megtépdés a vándor bosszus botja. Kicsike, rövid számtani műveletben kiderül, hogy csöpp túlzás sincs az állításban. Nem dolgozunk feketével a feketébe, nem akarunk gyászleplet himezni; lehetetlen, hogy az ólmos fellegeket valamikor ne törjön át a nap... és éppen ezért nem róla beszélünk, aki ostromolta a kiadókat, hanem róla, akit a kiadók ostromoltak!

A magyar könyv nem lelendő árucikk, a kiadó nagyon keveset dob a piacra és egy-egy új könyv példányszáma (az ivnek egy-két, ámde inkább csak egy kivételes irodalmi eseményétől eltekintve) maximuman ötezer példány. Tegyük föl, hogy az új könyv regény, vagy novella kötet, a terjedelme 12 iv, az ára pedig 40 korona. Már most: a jőnevű író, ha a sors ügyességgel is megáldotta és van benne elég lelemény kijátszani a kiadó csalafintaságait, akkor olyan jó szerződést tud kötni, amellyel a bruttóbevétel tíz százalékát a maga számára biztosítja. Már most nézzük meg, hogy mit jelent számszerűen a tíz százalék! Az ötezer példány a negyven korona kitesz kereken 200.000 koronát, az író kap ebből huszezer koronát. Huszezer korona vagyont volt valaha. Házat lehetett venni belőle, kis kerttel, amelyben az író álmodozva szöhet a jövő terveit, de többet mondunk: huszezer korona ma sem megvetendő összeg. Csak az a kérdés ne lenne, hogy az írónak mennyi

időn át kell megélni belőle. A magyar irodalom nem ismeri a Flaubert-típusú gigászokat, akik eszteregályosan, faragcsálva építenek és egy regény megírásába öt esztendőjük telik el. A magyar zseni — no hamarjában nem akad illedelmesebb szó — flottabb természetű, mégis a komolyabbjának, az irodalmi értéklésre is számottartónak nem mondunk sokat, de hat hónapra van szüksége, hogy tizenkét ives művét megalkothassa. Tessék: a 20.000 korona hat hónapra elosztva, jelent havi 3300 korona jövedelmet. Az ifjú banktisztviselő, a két év előtt szabadult lakatoslegény is keres ennyit, de szegény köztisztviselő, te, aki 3000 koronás havi fizetést az elérhetetlenség magasába látsz, szivedben ne engedd megnőni az irigységet. Kalkulálj. A havi 3300 koronás jövedelem csak látszólagos, mert ugyan hány magyar író mondhatja el, hogy ő évente két munkát tud kiadni a mostani viszonyok között?

Pária sorsot él a magyar író. Igazi irodalmi élet nálunk sohase volt. — Mit jelent írónak lenni? — kérdezte még a békében valaki egy írónktól. — Mellékfoglalkozást! — ez volt a felelet. Az írónak a magyar irodalom sohase adott kerek kenyeret, pedig kedvező anyagi előfeltételek nélkül nincs és nem is lehet igazi irodalom. Nem véletlen, hogy Shakespeare a dúsgazdag Angliában született, s nem véletlen, hogy Szerbiában, vagy Romániában még egy Shakespeare született. Magyar írónak lenni mellékfoglalkozást jelentett valaha; magyar írónak lenni — a mellékfoglalkozás abbahagyását jelenti ma.

Tessék megnézni, hogy milyen kevés a most megjelenő magyar könyvek száma és tessék megkérdezni a magyar írótól, hogy mind dolgozik. Semmit! — feleli rá vala-

mennyi -- és ha megkérdezik, hogy miért, nem felelhet egyebet, mint azt: nem érdemes!

A magyar közönség, amikor nyomorúsága teljében, mint fölösleges ballasztokat kulturális szükségleteit dobálta ki az álomégbe igyekvő léghajóból már a moziig süllyedt. Tegnap a színházjegy homokzsákját üritette ki, de hogy irodalmi érdeklődésétől mikor szabadult, arra nem tudunk pontos feleletet, hanem: mindenestre nagyon régen.

Magyar írónak lenni, ma már nem is mellékfoglalkozás, magyar írónak lenni, ma már csak emlékezés, sőt fájó emlékezés.

Nem valószínű, hogy akadjon magyar ember, aki tudomásul véve a magyar író szomorú állapotát, válat von és mélyebbre furja fejét a lelki közönyösség párnáján. A jó érzés mindenkiben megmozdul egy kissé minden magyar ember bünszűnek érzi magát, segíteni ugyan nem segít, de legalább — szégyelli magát... hanem itt van a magyar kormány. A magyar kormány idáig semmit sem tett a magyar írók érdekében, holott ezer módja lenne rá. A magyar kormány nem segíti a magyar írókat, de ugylátszik, mégis tisztá a lelkiismerete, mert ime — nem is mentegéti magát.

Antiszemita párt negyven évvel ezelőtt

Beszélgetés a párt
egyetlen élő tagjával

A régi antiszemita pártnak, mely a nyolcvanas évek elején alakult meg, egy tagja ma is él: dr. Rácz Géza volt országgyűlési képviselő. Felkerestük a keresztény-nemzeti gondolat régi harcosát, aki pártja küzdelmeiről sok

érdekes, már elfelejtett részletet beszélt el és elárulta már a beszélgetés elején, hogy a mai keresztény irányzat eredményeivel egyáltalán nincs megelégedve.

Az antiszemita párt megalakítása Istóczy Győző szabadelvű párti képviselő nevéhez fűződik. A párt erősödéséhez az alkalmas talajt és hangulatot Verhovay hírlapi tevékenysége teremtette meg, amely a tiszzaeszlári pör után érte el tetőfokát.

Istóczy Győző akciója nem is a nagy nyilvánosság előtt küzdött és eleinte a legszűkebb térre szorítkozott. Előbb barátai körében, majd az egyetemi ifjuság között terjesztette a gondolatot. Később Istóczy *Tizenkét röpirat* címmel havonta megjelenő folyóiratot alapított, mely aztán Ács Géza *Füstölő* című élelclapjával együtt hozzájárult az eszme felélesztéséhez és terjesztéséhez.

A párt programjának sarkalatos pontja, hogy a magyarságot a már akkor fenyegető áramlattal szemben versenyképesse kell tenni és fölényét törvényekkel és minden rendelkezésre álló eszközzel biztosítani. Meg kell állapítanunk, hogy Istóczy sem írásaiban, sem beszédeiben erőszakos eszközökre nem gondolt és az alkotmány és törvények iránti tisztelet a párt minden egyes tagját megőrizte attól, hogy törvénytelen lépésre szánja magát.

A megindított akció, mint a lavina rohant tovább a magyar közönség körében, úgy hogy az 1884. évi választásokon a pártnak tizenhét tagja került be a parlamentbe.

Az első képviselő, kit kerülete kifejezetten antisemita programmal küldött a parlamentbe Roth Ferenc volt. Onody Gézát a tiszzaeszlári (tiszalöki) kerület választotta meg. Ekkor kapott mandátumot dr. Rácz Géza is a fülöpszállási kerületben, továbbá Széll György a makói kerületben, Komlóssy Ferenc későbbi pozsonyi prépost, Zimándy Ignác törökbálinti plébános, Veress József orosházai lutheránus pap, Szemnetz Emil, aki a Lonkai-ék által alapított Magyar Állam szerkesztője volt, br. Andreánszky Gábor, Czúzy Pál, Simonyi István a pozsonyi Grenzbote

Szondolat

szerkesztője, *Csatár* Zsigmond, *Szalay* Károly a csurgói, *Szalay* Imre a nagy-
atádi kerületben, *Szendrey* Gerzson,
Nentwich egyetemi tanár, *Pápay* Orel,
Verhovay a rumi kerületben és *Vadnay*
Andor, aki a párt egyik leglelkesebb
tagja lett és akinek első mandátumát
megsemmisítették, mert nem volt még
huszonnégy éves. Az eljárás alatt töl-
tötte be a törvényes életkort és kerü-
lete másodszer is megválasztotta.

Az Antiszemita párt ekkor érte el
virágkorát. Párthelyisége a Semmel-
weis-utcában volt. Ebben az időben
már ugyszólván az egész ország köz-
hangulata támogatta a pártot. Külö-
nösen Hajdu és Szabolcs vármegyék-
ben volt erős talaja.

A következő 1887. évi országgyü-
lésre a párt régi tagjai közül tizen-
ketten kerültek be. Ez korántsem je-
lentette még a közhangulat változá-
sát, sem pedig a párt erejének csök-
kenését. Hogy a párt mégsem maradt
meg végig egységes parlamenti párt-
nak, főleg annak tulajdonítható, hogy
ennek a pártnak a tagjai az általános
politikai kérdésekben nem voltak egy-
séges állásponton. Szabadelvű párti
és függetlenségi képviselők egy-
aránt helyet foglaltak benne. Ez a
körülmény arra vezetett, hogy a ké-
sőbbi erős parlamenti küzdelmek fo-
lyamán a párt egysége megbomlott
és tagjai a szabadelvű, vagy a függet-
lenségi csoportokhoz voltak kénytelenek
csatlakozni.

Az egyházpolitikai javaslatok nyo-
mán megindult küzdelemben a párt
már nem mint antiszemita párt vett
részt, hanem csak úgy, mint a javas-
lat ellenzéke. Bár külső formájában
feloszlott, annak tagjai életük végéig
sem szüntek meg a magyar fajta győ-
zelmes megerősödésének, fölényre ju-
tásának aktív harcosai lenni. Ennek
tulajdonítható, hogy 1893. után is
gyakran erőre kap a mozgalom és a
közéleti küzdelmek során vég ghuzó-
dik a gondolat, néha más eszmék hát-
terében, sokszor azonban az események
előterébe kerül.

Erőteljesebben éled föl újra 1905-ben,
mely abban nyer kifejezést, hogy az

egész közvéleményt élénken foglal-
koztató egyetemi küzdelmek ered-
ményeképpen az egyetem ifjúsága az
antisemita *Komlóssy* Arthurt választja
meg elnökének.

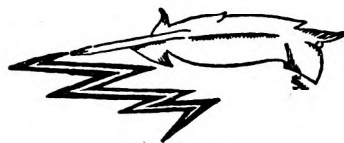
Ebben az időben alakul meg a *Magyar*
Ifjak köre, mely az egyetemi ifjúság
antiszemita mozgalmait vezeti. Itt már
mai politikusaink közül sokan szere-
pelnek. Érdekes megtudni, hogy a
mozgalom vezető tagjai között volt
Baross János későbbi liberalis kép-
viselő és hogy a *Szent Imre* körben
vezető szerepet játszott a később szin-
tén liberálissá vedlett *Lengyel* Zoltán is.

Ezeknek a mozgalmaknak a nyomán
megindult szervezkedések vezérei let-
tek később *Hindy* Zoltán és *Zsembery*
István, akiknek fellépése óta az anti-
szemita mozgalmak már a mai generáció
előtt is ismeretesekek.

Amint említettük, a negyven évvel
ezelőtt alakult antiszemita pártnak
ma egyedüli élő tagja *dr. Rátz*
Géza. Az 1887. évi választásokon ő is
megbukott és azután bár többször fel-
lépett, nem sikerült mandátumhoz jut-
nia. Ma már teljesen visszavonult és
a kommün után a magyar és keresz-
tény eszmék újra föléledt küzdelmei-
ben nem vett részt.

Meggyőződése, hogy a magyarság
speciális helyzeténél fogva a zsidókér-
dés rövidesen megoldást nyer, mert
ha a magyar fajtának életerejéből fa-
kadó akarat és az így születő mozgal-
mak néha lanyhulnak is, ez csak ideig-
óráig tarthat.

Meleg szeretettel beszél a régi har-
cokról, fölébred benne újra a régi lel-
kesedés és szent meggyőződése, hogy
az eszme, melynek magvait negyven
évvel ezelőtt ők hintették el, előbb-
utóbb diadalra jut és a keresztény
magyarság fölénybe kerül nemcsak
saját hazájában, de elfoglalja joggal
megillető helyét a világ-viszonylatban is.

Szondolat

Mikulásra, karácsonyra

legalkalmasabb és legocsoőbb ajándék

a könyv

ugy felnőtteknek, mint ifjuságnak.

Keresztények az ajándékkönyveiket
A Központi Sajtóvállalat r.-t. könyvkereskedésében
Duna-utca 6. szám alatt vásárolják.

Hat korona hatvan fillérért télikabát,

keztüübélés, nyulpecsenye kapható. Olvassa el a
Kisgazda-könyvtár «A háziynul értékesítése és
felhasználása» című füzetét. Kapható: A KÖZ-
PONTI SAJTÓVÁLLALAT könyvkereskedésében,
Budapest, IV. ker., Duna-utca 6. szám (Klotild-
palotában, a Belvárosi-kávéház mellett) és minden
könyvkereskedésben.

BÉRAUTÓK

nyitott, csukott, elegáns kocsik
külföldre, vidékre és a városban
figyelni bármely időben kaphatók a

Király Automobil R.-T.-nál

Budapest, VII., Király-utca 11.
TELEFON: József 124-01, 124-02, 124-03.

LEGKITÜNÖBB MÁRKA!

ÉS TABLÁS FÉNYKEMÉNYÍTŐ
GYÁRTJA:

MIRROR LABORATORIUM

Plaveczy gyógyszerész és Szabó
Budapest, VII. ker., Verseny-utca 10. sz.
MINDENÜTT KAPHATÓ!

Brilliánst,

gyöngyöt, aranyat, platinát és
ezüstöt horribilis áron vesznek

Telefon
József
52-64.

Singer Testvérek

VII., Rottenbiller-u. 24.

Legujabb könyvek.

Szépirodalmi művek:

Ady: Az új Hellasz	K 176.—
Cholnoky Viktor: Az Alerion-madár vére	« 27.50
Cséplő: Az emberirtó	« 9.—
Dickens: Az elátkozott ember	« 30.80
Ebers: A növérek	« 44.—
Eötvös Károly: Beszédek I—II—III.	« 33.—
Báró Eötvös: A Bakony I—II.	« 33.—
Báró Eötvös: Karthausi (füzve)	« 44.—
Erdős Renée: Az új sarj	« 44.—
Göre Gábor: A pesti ur...	« 27.50
Göre Gábor: Tapasztalatok	« 27.50
Göre Gábor: Bolygás a világban	« 27.50
Gárdonyi: Isten rabjai	« 66.—
Herczeg: Gyurka és Sándor	« 22.—
Kipling: Kim	« 55.—
Kádár Lehel: A Bagdadi vasut	« 22.—
Mathers: Jön a rozson át I—II.	« 55.—
Pekár: A Bresztováci szent	« 48.40
Romain Rolland: Jean Cristophe: A hajnal	« 26.40
Szabó Dezső: Elsodort falu I—II.	« 88.—
Szabó Dezső: Tanulmányok és jegyzetek	« 44.—
Williamson: Titokzatos történet	« 39.60

Közérdekű művek:

Andrássy gróf: Diplomácia és világháboru	« 99.—
Bangha: Magyarország ujjaépítése és a ke- reszténység	« 44.—
Benda: A béke kálváriautján	« 77.—
Dr. Fenyő: Mi lesz a pénzzel?	« 93.—
Dr. Heller F: Valutapolitika	« 17.60
Hunfalvy: Az oláhok története I—II. (Tud. Akad.)	« 110.—
Huber: Ausztria története (Tud. Akadémia) I—II—III.	« 132.—
Dr. Korniss: Iskolarendszerünk reformja	« 5.50
Lakatos: IV. Károly és a délszlávok	« 26.40
Mailáth József gróf: A mezőgazdasági mun- kaskérdés	« 22.—
Dr. Nagyiványi Z.: Forradalmi problémák és a zsidókérdés	« 66.—
Pauler: Bevezetés a filozófiába	« 88.—
Schopenhauer: Az olvasásról és a könyvekről	« 20.90
gróf Széchenyi munkái I—II.	« 88.—
Dr. tunyoghi Szücs: Szabad-e tovább követni Marxot	« 41.80

Ismeretterjesztő művek:

Boda: A cipészipar kézikönyve	« 39.60
Boleman: Elektrotechnika	« 290.40
Groh: Általános chemia	« 79.20
Horváth: A szőlő és gyümölcsfélék téli el- tartása	« 6.60
Morva: Cséplőgépek szerkezetének ismertetése	« 26.40
Dr. Pilsy: Egyenes adótörvények	« 46.20
Rogyák és dr. Sipos: A háborus adótörvények	« 55.—

Kapható és megrendelhető:

A Központi Sajtóvállalat R.-T.

könyvkereskedésében

Budapest, IV., Duna-utca 6. szám
(Klotild-palotában, a Belvárosi kávéház mellett.)